

การเรียนรู้สหวิทยาการจากพิพิธภัณฑ์ศิลปะ

Taking an Interdisciplinary from Art Museum

ศิริวัฒน์ แสนเสริม

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการให้ความรู้และนำเสนอแนวทางในการเรียนรู้สหวิทยาการจากพิพิธภัณฑ์ศิลปะ ตามหลักปรัชญาการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ และแนวคิดทางพิพิธภัณฑ์ศึกษาที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจในกระบวนการรับรู้งานศิลปะหรือวัตถุที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ และเป็นการฉายภาพให้เห็นถึงคุณค่าที่จะได้รับในความรู้ด้านต่างๆ ที่นอกเหนือไปจากคุณค่าและสุนทรียภาพทางศิลปะ โดยผ่านกระบวนการจัดการที่เหมาะสมและสอดคล้องกัน อีกทั้งได้สะท้อนถึงปัญหาของพิพิธภัณฑ์ศิลปะและหอศิลป์ในประเทศไทยในปัจจุบันและแนวทางข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ศิลปะได้เป็นสถาบันที่จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจทางศิลปะ ตลอดจนเกิดการเชื่อมโยงและผสมผสานความรู้ในสาขาอื่นๆ เป็นการเรียนรู้ในลักษณะสหวิทยาการ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

ABSTRACT

This article has described in concept of taking an Interdisciplinary from Art Museum. The concepts follow in Philosophy of Art museum Education and concern with Idea of Museum Education, for enhance an understanding in process of art-perception and collections in museum, which displayed in valuable of interdisciplinary in other knowledge besides of aesthetics of art through appropriate method

The description has reflected of currently problems of Art museum and gallery in Thailand. The given of the way to adjust the problems which can be made Art Museum to be the authentic institution of Art. Taking an interdisciplinary from Art Museum will be related to the other contexts.

บทนำ

การศึกษาในปัจจุบันได้ขยายขอบเขตความรู้ออกไปอย่างกว้างขวาง และไม่ได้จำกัดเฉพาะในห้องเรียนอีกต่อไป การวางแผนการศึกษาให้เกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุดนั้น ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องตระหนักและนำไปปรับใช้ให้เกิดประสิทธิภาพให้มากที่สุด เพราะการศึกษาเป็นการพัฒนาคน เป็นการปลูกฝัง เพื่อให้เกิดสติปัญญา ความรู้ สึกนิกคิด มีทัศนคติที่ดี มีรสนิยมสูง มีวิจารณญาณ

การศึกษาในบริบทของพิพิธภัณฑ์จึงถือเป็นการศึกษาที่ยั่งยืน ไม่จำกัดกลุ่มผู้เรียน ไม่มีรูปแบบการเรียนรู้ที่ตายตัว และไม่จำกัดสถานที่ในการเรียนรู้ “พิพิธภัณฑ์” คือสถาบันที่สำคัญแห่งหนึ่งซึ่งสามารถพัฒนาการศึกษาเรื่องความคิด ความเข้าใจ ทัศนคติได้อย่างกว้างขวาง และหน้าที่หลักของพิพิธภัณฑ์คือ การให้การศึกษาในด้านต่างๆ ตามประเภทการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ ซึ่งจะ

สอดคล้องกับหลักวัตถุประสงค์การจัดการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ได้แก่

1. ให้ความรู้โดยอาศัยหลักฐานข้อเท็จจริงต่าง ๆ จากวัตถุที่รวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑ์
 2. ให้ความคิด วัตถุในพิพิธภัณฑ์ต้องเร้าความสนใจให้เกิดความคิด ความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งซึ่งไม่เคยสนใจหรือเอาใจใส่มาก่อน เมื่อเกิดความคิดแล้วก็จะนำไปสู่การค้นคว้าเรื่องราว เกิดเป็นความรู้ขึ้นภายหลัง
 3. การจูงใจ และสร้างความประทับใจ ให้เกิดความรู้สึกชื่นชมเห็นคุณค่าของวัตถุที่พิพิธภัณฑ์รวบรวมรักษาไว้ จะต้องทำให้ผู้ชมเกิดความสำนึกในคุณค่า ความสำคัญของวัตถุที่จัดแสดงนั้น
 4. สร้างทัศนคติที่ดี และถูกต้องแก่ผู้ชม
- บางคนให้ความหมายของการศึกษาว่าหมายถึง การเพิ่มพูนความรู้ ซึ่งจัดเป็นมุมมองที่ค่อนข้างจำกัด และอาจ

ไม่เหมาะสมทีเดียวนักสำหรับพิพิธภัณฑศิลป์ และหอศิลป์ การศึกษาน่าจะมีความหมายในเชิงกระบวนการมากกว่าการนิยามที่ผลลัพธ์ รวมถึงผลที่เกิดจากองค์ประกอบของความรู้ต่างๆ เป็นการตอบสนองของอารมณ์และความรู้สึกที่แสดงออกมาทางกริยาท่าทาง การเข้าใจถึงคุณค่าและความหมาย สิ่งเหล่านี้ทำให้ได้มาของความรู้ บอกลถึงเป้าหมายการเรียนรู้ การค้นหาแรงจูงใจและการตั้งข้อสังเกต เพื่อนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ นี่คือนิยามที่พิพิธภัณฑศิลป์และหอศิลป์สามารถเข้ามาทำหน้าที่ในส่วนนี้ได้ แม้ว่าข้อมูลที่ได้มาจากพิพิธภัณฑศิลป์นั้นอาจไม่สมบูรณ์เท่ากับข้อมูลจากแหล่งอื่นๆ ก็ตาม แต่เป็นทางเลือกหนึ่งในการได้มาซึ่งความรู้ที่มีลักษณะเฉพาะ เพราะพิพิธภัณฑศิลป์เป็นแหล่งสร้างประสบการณ์การเรียนรู้จากวัตถุจริงที่มีความน่าสนใจในการค้นหาความรู้ เกิดการพัฒนาการรับรู้ในเรื่องต่างๆ วัตถุต่างๆ ยังเปิดเผยให้ทราบถึงความจริงในด้านต่างๆ อีกด้วย สิ่งสำคัญคือการหาวิธีการที่สามารถเชื่อมโยงวิธีการและความเข้าใจ ในลักษณะการให้ความรู้ของพิพิธภัณฑศิลป์

บทบาทของพิพิธภัณฑศิลป์ จึงมีความสำคัญเนื่องจากพิพิธภัณฑศิลป์เป็นสถานที่ที่ให้ความรู้และให้บริการทางศิลปะที่สำคัญอย่างยิ่งในปัจจุบัน เป็นสถาบันที่ก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างผลงานศิลปะ ศิลปินผู้สร้างผลงานและผู้เข้าชม ซึ่งในการดำเนินการเพื่อให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายดังกล่าวนี้ จำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนงานทั้งในด้านนโยบายและในทางปฏิบัติโดยผู้บริหารงาน ผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑภัณฑารักษ์ ตลอดจนนักการศึกษาพิพิธภัณฑศิลป์ ในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑศิลป์ ให้ผู้ชมได้รับประโยชน์และความรู้จากงานศิลปะที่จัดแสดงให้มากที่สุด โดยการเน้นถึงกระบวนการเรียนรู้ศาสตร์ในสาขาต่างๆ ผ่านงานศิลปะ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในทักษะการแก้ปัญหาของมนุษย์เพราะวัตถุต่างๆ ที่จัดเก็บในพิพิธภัณฑศิลป์นั้นสามารถเชื่อมโยงไปถึงเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกที่เราอาศัยอยู่ได้ ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกับหลักการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ ที่เน้นถึงการผสมผสานความรู้หรือเนื้อหาที่ต่างกัน โดยธรรมชาติให้มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ส่วนต่างๆ ออกมาได้เป็นอย่างดีแล้วนั้น ยังเป็นการ

เสริมสร้างแนวคิดขององค์ความรู้ใหม่ ซึ่งผู้ชมสามารถนำไปปรับใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนและสังคมได้

แนวทางการเรียนรู้ศิลปะในแบบสหวิทยาการ

ในอดีตนั้น พัฒนาการของศิลปะมีความเกี่ยวข้องกันระหว่างการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ และทางสังคมศาสตร์ โดยตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมานั้น การผสมผสานความรู้เข้าด้วยกันเป็นการเพิ่มความรู้ในลักษณะเฉพาะมากขึ้น ศิลปะสมัยใหม่นั้นมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากรูปแบบเดิมที่เคยเป็นมาอย่างเห็นได้ชัด และเกิดเป็นข้อถกเถียงอยู่เสมอในปัจจุบัน ในการตีความหรือให้ความหมายเฉพาะของรูปแบบใหม่ๆ นั้น ในปัจจุบันนี้ เราจะพบบางงานศิลปะสมัยใหม่ในรูปแบบงานที่มีเนื้อหาทางด้านสหวิทยาการที่แสดงออกมาได้ชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากงานศิลปะในยุคใหม่นั้นมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องราวส่วนตัว สังคม ชุมชน วัฒนธรรมประเพณี และเหตุการณ์สำคัญต่างๆ มากขึ้น

กระบวนการเรียนรู้สหวิทยาการจากงานศิลปะจึงมีความเฉพาะเจาะจงมากขึ้น มีการทบทวนวิธีการในการวางแผนการเรียนรู้ทั้งในด้านบริบทแวดล้อม และปรับทิศทางให้มีความสอดคล้องกับสังคมในปัจจุบัน ซึ่งมีทั้งการเรียนรู้ในห้องเรียน นอกห้องเรียนและในสภาพสังคม โดยทั่วไปวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) นักวิชาการศิลปะศึกษาชั้นนำ ได้ชี้ให้เห็นว่า การเรียนรู้ในแบบสหวิทยาการนั้น เป็นการรวบรวมตั้งแต่ความรู้สึกรู้สึกของผู้เรียน ความมีปฏิสัมพันธ์ ความมีเหตุผล กระบวนการรับรู้ และประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ ให้อยู่ในกระบวนการเรียนรู้ และผลลัพธ์ของการเรียนรู้สหวิทยาการนั้นขึ้นอยู่กับพื้นฐานและลักษณะเฉพาะของผู้เรียนแต่ละคนว่าจะสามารถนำเอาสิ่งที่ได้รับนั้นไปปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ได้มากน้อยอย่างไร

นอกจากนั้นในปี ค.ศ.1996 มหาวิทยาลัยมอนทานา (University of Montana) ได้มีการประชุมเพื่อทบทวนเกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ศิลปะ ซึ่งได้มีข้อสรุปชี้ชัดว่า งานศิลปะนั้นสามารถนำไปสู่การแลกเปลี่ยนความรู้ในสาขาอื่นๆ ได้ สามารถที่จะขยายขอบเขตการสร้างสรรคไปได้กว้างเทียบเท่ากับการทดลองค้นพบทางวิทยาศาสตร์เช่นกัน อีกทั้งไม่เพียงแต่เป็นการเรียนรู้ในลักษณะเฉพาะ

ด้านทางศิลปะเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงกระบวนการอื่นที่เกี่ยวข้องด้วยเช่นกัน อาทิเช่น รูปแบบและการประเมินผลทางศิลปะที่มีมาตรฐานอีกด้วย และการที่จะสร้างรูปแบบการเรียนรู้ดังกล่าวให้ประสบผลสำเร็จนี้ ควรต้องได้รับความร่วมมือและความเข้าใจที่ถูกต้องจากผู้สอนศิลปะหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก

แนวทางในการเรียนรู้สหวิทยาการในทางศิลปะสำหรับผู้สอนทางด้านศิลปะจึงควรประกอบไปด้วยข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ผู้สอนศิลปะโดยเฉพาะทางด้านจิตรศิลป์ ควรเน้นให้ผู้เรียนเห็นถึงความสำคัญและลักษณะเฉพาะของงานศิลปะนั้นๆ โดยชี้ให้เห็นถึงข้อดีและข้อเสียของสิ่งที่มีนั้น และเน้นให้งานศิลปะที่ศึกษาเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ และเชื่อมโยงออกไปให้เห็นถึงความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่เป็นพื้นฐานและที่มาของงานนั้นๆ

2. การสอนในแบบสหวิทยาการ ควรอยู่ในแนวทางของการที่องค์ประกอบของงานในแต่ละส่วนนั้นสามารถนำไปสู่การเพิ่มความรู้ด้านอื่นๆ ได้ และสร้างความรู้ความเข้าใจใหม่ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกัน

3. แผนการสอนแบบสหวิทยาการ ควรมีการเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมที่สำคัญ และประเด็นร่วมสมัยที่น่าสนใจ เนื่องจากในปัจจุบันนี้งานศิลปะคืองานที่ถ่ายทอดเนื้อหาทางสังคมด้วยตัวของงานเอง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องไปถึงสังคมและชุมชนภายนอก ดังนั้นแผนการสอนแบบสหวิทยาการจึงควรมีเนื้อหาที่สัมพันธ์กับโลกและสังคม

4. แผนการสอนแบบสหวิทยาการ ควรเป็นการรวบรวมแนวทางสำคัญโดยรอบมาไว้ด้วยกัน แนวทางดังกล่าวนี้ อาจเป็นแนวคิดหลักของอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งรวบรวมมาจากแนวคิดย่อยขององค์ความรู้ที่ต่างกัน โดยแนวทางที่กำหนดนั้นอาจเป็นแนวคิดที่มีลักษณะเฉพาะ แต่สามารถนำไปสู่การวิเคราะห์ความรู้ในหน่วยย่อยได้ และสามารถพัฒนาไปเป็นกรอบแนวคิดหรือทฤษฎีที่สื่อความหมายและมีจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ที่ชัดเจน แนวทางดังกล่าวนี้ควรเป็นแผนงานที่สามารถยืดหยุ่นได้ สามารถปรับเปลี่ยนให้ใช้ได้ในระยะยาว มีความสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม อยู่ในระยะเวลาที่เหมาะสม มีช่องว่างเพื่อการปรับปรุง และสามารถนำไปใช้ได้ต่อไปในอนาคต

5. การเรียนศิลปะแบบสหวิทยาการนั้น ควรแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของทรัพยากรที่อยู่ในบริบทโดยรอบ เพราะการเรียนศิลปะนั้นเป็นการเรียนรู้โดยใช้งานหรือวัตถุเป็นส่วนหลักในการเรียน เพื่อให้รู้ถึงความหมายของสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในวัตถุนั้นๆ ผู้สอนและผู้เรียนจึงควรทำความเข้าใจในการแสวงหาคำตอบในการเรียนรู้ร่วมกัน นอกจากนั้นผู้สอนควรทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้ถึงความหมายทางนัยยะที่แฝงอยู่ในวัตถุศิลปะนั้น และผู้เรียนยังสามารถหาข้อมูลความรู้เพิ่มเติมได้จากแหล่งข้อมูลด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น จากอินเทอร์เน็ต จากสารานุกรม ฯลฯ เป็นต้น

6. การวางแผนการสอนแบบสหวิทยาการในห้องเรียน ควรให้อยู่ในประเด็นที่สัมพันธ์กันกับผู้เรียนอย่างแท้จริง เพราะวิธีการสอนที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์แก้ปัญหาพร้อมกันนั้นจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในประเด็นที่ต้องการนำเสนอมากยิ่งขึ้น และสามารถนำไปสู่การขยายมวลความรู้ให้มากขึ้นได้

7. การเรียนศิลปะแบบสหวิทยาการนั้น ผู้สอนมีหน้าที่สำคัญในการให้ความช่วยเหลือและดูแลผู้เรียนให้มีความเข้าใจในการที่จะเชื่อมโยงความรู้จากงานศิลปะไปสู่ความรู้ในสาขาอื่นๆ เพราะผู้เรียนแต่ละคนอาจมีข้อจำกัดของความเข้าใจและวิธีการแก้ปัญหาที่ไม่เหมือนกัน การได้รับคำแนะนำที่ถูกต้องจะทำให้ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาได้ดีขึ้นได้

พิพิธภัณฑ์ศิลปะเพื่อการศึกษา

สภาพิพิธภัณฑ์ระหว่างประเทศ (ICOM)* ได้ให้คำจำกัดความของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ หมายถึง พิพิธภัณฑสถานที่จัดแสดงศิลปวัตถุทุกประเภท คือ ประณีตศิลป์ ศิลปะตกแต่งหรือศิลปะประยุกต์เข้าไว้ด้วยกัน และได้ให้คำนิยามของบทบาททางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ดังนี้ “พิพิธภัณฑ์ควรรู้จักโอกาสในทุกเวลาที่จะพัฒนาบทบาทของคุณ โดยถือเป็นทรัพยากรเพื่อการศึกษาที่ใช้โดย

* ICOM : The International Council of Museums สภาพิพิธภัณฑ์ระหว่างประเทศ จัดตั้งขึ้นโดยความเห็นชอบของ UNESCO มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เป็นองค์กรระหว่างประเทศที่ไม่เป็นของรัฐบาลและปฏิบัติงานทางวิชาชีพให้กับพิพิธภัณฑ์ต่างๆ และบรรดามีวิชาชีพทางพิพิธภัณฑ์ โดยการให้คำปรึกษาและให้ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับองค์การ UNESCO, ICOMOS และ ICCROM ตลอดจนองค์การระหว่างประเทศ องค์กรระดับประเทศ ภูมิภาค หรือรัฐบาลระหว่างประเทศและองค์กรที่ไม่เป็นของรัฐบาลอื่นๆ ซึ่งมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบต่อพิพิธภัณฑ์ หรือรวมทั้งผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาอื่นๆ

ประชากรทุกส่วน หรือกลุ่มที่ชำนาญเฉพาะที่พิพิธภัณฑ์ ต้องให้บริการ สำหรับโครงการและความรับผิดชอบบางอย่างของพิพิธภัณฑ์อาจต้องใช้พนักงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะที่ผ่านการอบรมพิพิธภัณฑ์มีหน้าที่สำคัญที่จะดึงดูดผู้ชมใหม่ๆ ในทุกระดับชั้น ทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่น และให้มีมากขึ้นที่จะให้บริการแก่ชุมชนทั่วไปและกลุ่มเฉพาะบางกลุ่ม เพื่อจะได้มีโอกาสให้เขาเหล่านั้นเข้ามาเกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ และช่วยส่งเสริมสนับสนุนเป้าหมายของพิพิธภัณฑ์” พิพิธภัณฑ์ศิลปะเป็นประเภทหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ มีหน้าที่เก็บรวบรวมและเผยแพร่วัตถุทางศิลปะ

นิคม มูลิกะคามะ* ให้ความหมายของ พิพิธภัณฑ์ศิลปะ (Museum of Arts) คือ สถาบันที่เก็บรวบรวมงานที่แยกออกไปเป็นพิเศษ ซึ่งงานศิลปะเหล่านี้มีค่าควรแก่การจดจำไว้ การเก็บรวบรวมจะเป็นเหตุผลดั้งเดิมเพื่อรักษาไว้ซึ่งศิลปะ ถึงแม้ว่าเหตุผลข้อนี้จะไม่ได้อธิบายความถึงคุณค่าทางหลักเกณฑ์ทางศิลปะ แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนได้ชื่นชมกับสุนทรียะทางศิลปะและศึกษาวิวัฒนาการด้านศิลปะ หรือประวัติศาสตร์ศิลปะด้วย พิพิธภัณฑ์ศิลปะ อาจแบ่งเป็นพิพิธภัณฑ์ทางภาพเขียน ที่เรียกกันแพร่หลายว่า หอศิลป์ นอกจากนี้ พิพิธภัณฑ์ศิลปะสมัยใหม่ (Gallery of Contemporary Arts) ยังถือเป็นสถานที่ที่ดำรงรักษาและคงไว้ซึ่งความเคลื่อนไหวศิลปะแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์ศิลปะจึงเป็นสถาบันที่เชื่อมความเข้าใจ ระหว่างสังคมปัจจุบันกับงานต่างๆ ที่พวกศิลปินเริ่มต้นกระทำ พิพิธภัณฑ์ต้องพยายามที่จะนำศิลปะร่วมสมัยให้เข้าไปสู่ความเข้าใจที่ดีของสังคม และต้องช่วยให้เข้ากันได้กับความเจริญทางอุตสาหกรรมในเมืองอุตสาหกรรมด้วย พิพิธภัณฑ์ศิลปะจึงมีหน้าที่ในการจัดแสดงผลงานทางศิลปะ และเสริมสร้างรสนิยมที่ดี อีกทั้งปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีแก่ผู้ชม

ปรัชญาของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ

1. พิพิธภัณฑ์ศิลปะมีหน้าที่สร้างประสบการณ์สุนทรียะแก่สังคม
2. พิพิธภัณฑ์ศิลปะมีหน้าที่ให้การศึกษาด้านศิลปะ
3. พิพิธภัณฑ์ศิลปะมีหน้าที่ต่อสังคม

กล่าวได้ว่าพิพิธภัณฑ์ศิลปะเพื่อการศึกษา คือ การที่พิพิธภัณฑ์ได้สื่อความหมายและถ่ายทอดเรื่องราวจากตัวงานที่จัดเก็บในพิพิธภัณฑ์ ให้สังคม/ผู้ชมสามารถรับรู้และเข้าใจได้ ซึ่งเป็นการดำเนินการตามนโยบายพิพิธภัณฑ์ ที่ถูกกำหนดโดยผู้บริหารและคณะกรรมการ ซึ่งจะเป็นผู้กำหนดหรือวางนโยบาย ไปยังกิจกรรมทางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ศิลปะได้ บทบาททางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ จึงมีความเกี่ยวข้องกับปรัชญาและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ

ปรัชญาของพิพิธภัณฑ์ศิลปะเพื่อการศึกษา (Philosophy of Art Museum Education)

ปรัชญาของพิพิธภัณฑ์ศิลปะเพื่อศึกษานั้นไม่ควรจะกำหนดหรือให้คำจำกัดความในขอบเขตของกระบวนการวิธีการของตัวสถาบัน เพราะจะเป็นการให้คำนิยามในเชิงหลักการทางทฤษฎี และการปฏิบัติ แต่ควรให้อยู่ในหลักของการให้คุณค่าของการสร้างความสนใจ ซึ่งนำไปสู่การค้นพบข้อมูลและรายละเอียดที่อยู่ภายในตัวงาน โดยทำให้ผู้ชมเป็นผู้ค้นพบหรือเข้าถึงข้อมูลนั้น

หลายปีก่อนหน้านั้น ในช่วงศตวรรษที่ 20 ที่ผ่านมามีการยอมรับกันโดยทั่วไปว่า พิพิธภัณฑ์ศิลปะนั้น เป็นสถาบันของการให้ความรู้และการรับรู้ด้านศิลปะ ทั้ง Dana และ Parker ได้ชี้ให้เห็นว่า บทบาทของพิพิธภัณฑ์ในการสร้างความสนใจในทุกวันนี้ คือ การให้ความรู้จากวัตถุ และ Sherman Lee ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า “พิพิธภัณฑ์นั้นเป็นแหล่งทรัพยากรความรู้ขั้นแรกของการศึกษา” ทั้งนี้เนื่องมาจากเทคนิคการจัดแสดงนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์ที่มีลักษณะเป็นเช่นนั้น

ในปี ค.ศ.1940 ทางสถาบันศิลปะแห่งชิคาโก ได้เริ่มจัดแสดงนิทรรศการที่มีการตีความและแปลความหมายจากตัวงานศิลปะ โดยปรับเปลี่ยนรูปแบบเป็นเทคนิคการจัดวางและการใช้ป้ายประกอบคำอธิบาย เป็นแบบของการตั้งคำถาม หรือการค้นพบความรู้ ผู้เข้าชมจะได้รับคำแนะนำว่าจะวิเคราะห์งานศิลปะ ที่เห็นจากการจัดแสดง และจากป้ายคำอธิบาย Katherine Kuh ภัณฑารักษ์ผู้จัดนิทรรศการนี้อธิบายว่า จุดประสงค์ของการจัดนิทรรศการนี้ เพื่อให้ผู้ชมได้เรียนรู้การมองแล้วตีความหมาย มากกว่าการดูและรับรู้เพียงอย่างเดียว แต่จุดประสงค์ หัวข้อ และ

* นิคม มูลิกะคามะ : ผู้เชี่ยวชาญทางพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย

วิธีการของการศึกษาศิลปะไม่มีรูปแบบตายตัว และสามารถแตกต่างกันไปตามหลักปรัชญาและทฤษฎีของแต่ละพิพิธภัณฑสถานศิลปะในการที่จะวางหลักการหรือกำหนดและแม้ว่าการปฏิบัติการณ์นี้โดยส่วนใหญ่จะมีการคาบเกี่ยวกัน แต่สิ่งหนึ่งที่ทุกสถาบันมองเห็นถึงความจำเป็นและต้องคำนึงถึง คือ ปรัชญาของพิพิธภัณฑสถานศิลปะเพื่อการศึกษาศิลปะ 4 ประการ

1. **ความรู้ทางด้านสุนทรียศาสตร์และศิลปะนิยม (The Aesthetics/Art Appreciation Philosophy)** ศิลปะที่จริงแท้จะช่วยยกระดับและสร้างมาตรฐานของชีวิต ทั้งจากตัวศิลปะเองและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ พิพิธภัณฑสถานศิลปะจึงควรเป็นแบบอย่างของรสนิยมที่ดีของชุมชน อีกทั้งเป็นสถาบันที่ให้ความรู้ทางศิลปะแก่นักเรียน และในหลักสูตรต่างๆ ซึ่งจะเป็นการสร้างพื้นฐานความรู้ทางศิลปะ เพื่อนำเอาความรู้นี้ไปประยุกต์ใช้กับศิลปะในแขนงอื่นๆ หรือในด้านอื่นๆ ของชีวิต การให้ความรู้ไม่ใช่เพียงการบอกถึงรูปแบบและลักษณะของวัตถุเท่านั้น แต่เป็นการรับรู้ถึงความรู้สึก ความประทับใจ ที่ได้รับจากศิลปะ เหล่านี้คือ การศึกษาของพิพิธภัณฑสถานศิลปะ

2. **ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ (The Art Historical Philosophy)** หลักความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลปะมักจะอยู่ในรูปของการสื่อความหมายจากภาพ การบอกด้วยยุคสมัย รูปแบบประจำชาติต่างๆ และการบันทึกข้อมูลหรือการให้ข้อมูลจากศิลปิน สิ่งเหล่านี้คือ รูปแบบของการบอกถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ศิลปะของพิพิธภัณฑสถานศิลปะ ตามหลักการทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ

3. **ความรู้ทางด้านสหวิทยาการและทางด้านมนุษยศาสตร์ (Interdisciplinary/Humanities Philosophy)** รูปแบบของการบอกถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ศิลปะของพิพิธภัณฑสถานศิลปะตามหลักการทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะและการให้ความรู้แบบสหวิทยาการ ซึ่งก่อนหน้านี้อสองอย่างนี้จะถูกนำมาเปรียบเทียบและมีคาบเกี่ยวสัมพันธ์กันอยู่เสมอ เราสามารถดูความแตกต่างได้จากรูปแบบการให้คำแนะนำ/รูปแบบการให้ความรู้มากกว่าดูที่เนื้อหาสาระ นอกจากนั้นพิพิธภัณฑสถานจัดได้ว่าเป็นสถาบันที่ให้ประสบการณ์หรือหลักความรู้ทางสุนทรียะ ซึ่งนำเอาหลักความรู้จากหลายสาขามาประกอบกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแสดงออกทางศิลปะ ยิ่งไปกว่านั้นการผสมผสานความรู้แบบสหวิทยาการและหลักมนุษยศาสตร์ไม่ได้ยึดเป็นหลักโดย

ตัวมันเองเท่านั้น แต่ประกอบไปด้วยความพึงพอใจและการให้ความสำคัญ ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่จะบอกให้รู้ถึงความแตกต่างของแต่ละพิพิธภัณฑสถาน นั่นคือ หลักการให้การศึกษาของพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามแนวทางและนโยบายของแต่ละที่แต่ละท้องถิ่น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหลักการทางประวัติศาสตร์ศิลปะ หลักการทางสุนทรียะและความพึงพอใจในศิลปะนั้น เป็นหลักการที่ให้ วัตถุ/ศิลปะเป็นศูนย์กลาง (Art - Center)

ความเป็นสหสาขาของกิจกรรมและการเรียนรู้ที่รวมอยู่ในพิพิธภัณฑสถานได้แก่ ทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดง การสอนวาดเส้น ประติมากรรม งานออกแบบ ตกแต่งภายใน การแสดงดนตรี งานจิตรกรรม งานวีดิทัศน์ การเดินรำ สถานที่ซุ้มแสดงละคร โรงละคร ภัตตาคาร ห้องอาหาร ฯลฯ และวัตถุที่จัดเก็บรวบรวมในพิพิธภัณฑสถานศิลปะ ยังเป็นสิ่งที่ให้ความรู้ได้มากกว่าความเป็นงานศิลปะเพียงอย่างเดียว

การผสมผสานกิจกรรมเข้าด้วยกันระหว่างผู้สอน การจัดบทเรียน/ชั้นเรียน ตลอดจนแผนปฏิบัติการ ในการนำเอาผลงานศิลปะ ความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลปะ และเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง พัฒนาเป็นหลักสูตรสำหรับชั้นเรียนในโรงเรียน เพราะพิพิธภัณฑสถาน คือ แหล่งสนับสนุนที่ดีในการสร้างเสริมประสบการณ์และรสนิยมที่ดีทางศิลปะ ให้เกิดขึ้นในแต่ละตัวบุคคล ดังนั้น แนวคิดหลักของการนำเอาสหสาขา และหลักทางมนุษยศาสตร์ของงานศิลปะ นั้นมีอยู่แล้วในตัวองงานศิลปะเอง ในด้านรูปแบบทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

4. **ความรู้ทางการศึกษากับสังคม (Social Education Philosophy)** ประกอบด้วยหลักการพื้นฐาน ดังนี้

- (1) เป็นการให้ความรู้ทางศิลปะ และบริบทแวดล้อมทางศิลปะ
- (2) ยกระดับและพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานที่ดีทางศิลปะแก่สังคม
- (3) เป็นการนำเอาศิลปะไปสู่ประชาชน สังคม โดยใช้ประชาชนเป็นหลัก (people - centered)
- (4) มีจุดมุ่งหมายในการนำเอาศิลปะเข้าไปสู่ นโยบายและแผนงานของเมือง นโยบายทางเศรษฐกิจ และด้านอื่นๆ โดยมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของทุกคน
- (5) ช่วยยกระดับและปรับปรุงคุณภาพชีวิต

นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายรูปแบบ ที่ให้การศึกษาศิลปะสำหรับชุมชนอาทิเช่น กิจกรรมการจัด ฉายสไลด์หรือภาพยนตร์ การจัดบรรยายพิเศษ การแสดง คนตรี การนำชมพิพิธภัณฑ์ การจัดชั่วโมงกิจกรรมสำหรับเด็ก การจัดกิจกรรมศิลปะในโรงเรียน การจัดกิจกรรมศิลปะ ในห้องสมุดประชาชน สถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้า ตลอดจน จัดกิจกรรม ในชุมชนที่ค้อยโอกาส

การให้การศึกษาศิลปะต่อสังคมของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ นั้นไม่ใช่เพียงเป็นสถานที่เพิ่มพูนความรู้ทางศิลปะ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับทางศิลปะ หรือการรับรู้ทางสุนทรียภาพอย่าง ใดอย่างหนึ่งเท่านั้น แต่การให้การศึกษาศิลปะต่อสังคม เป็นการดำเนินการให้เกิดผลโดยตรงของการพัฒนา คุณภาพชีวิตประจำวันให้ดีขึ้น จะเห็นได้ว่ามีความ เกี่ยวข้องกับการพัฒนารสนิยมเพื่อนำไปสู่ความพึงพอใจ ในการรับรู้ศิลปะ และหลักความรู้ทางสุนทรียศาสตร์โดย ทางใดทางหนึ่ง แม้ว่าจะไม่ได้สื่อความหมายของเนื้อหา ละเอียดก็ตาม แต่เป็นการเพิ่มรสนิยมและการเห็นถึงคุณค่า ของศิลปะของสังคมระดับล่าง และสังคมชั้นกลางให้มาก ขึ้น เพราะหลักสำคัญของการให้การศึกษาศิลปะแก่สังคม นั้น เกี่ยวข้องกับการยกระดับและพัฒนาคุณภาพและสร้าง มาตรฐานที่ดีทางศิลปะแก่สังคม ทำให้ชีวิตมีความสมบูรณ์ ขึ้น ซึ่งขึ้นอยู่กับความต้องการและจุดมุ่งหมายของแต่ละ บุคคลด้วย

หลักการศึกษานี้ จะถือเอาประชาชน-สังคม เป็น ศูนย์กลาง (Social - Center) มีจุดมุ่งหมายเพื่อปลูกฝังให้ ศิลปะนั้นเข้าไปอยู่ในสังคม ทั้งในแนวนโยบายทางเศรษฐกิจ และเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน หลักการนี้ไม่ใช่เป็นการทำ ให้ศิลปะสื่อความหมายและเป็นศิลปะเพื่อประโยชน์ของ ศิลปะเท่านั้น แต่เป็นศิลปะที่เป็นประโยชน์และเป็นเครื่องมือ ในการพัฒนายกระดับคุณภาพชีวิตของบุคคล ชุมชนและ สังคม

จะเห็นได้ว่า หน้าที่และปรัชญาของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ เพื่อการศึกษา เป็นส่วนสำคัญในการวางบทบาทและแนว ทางการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ศิลปะเพื่อการศึกษา ทั้งนี้ เนื่องจากพิพิธภัณฑ์ศิลปะในปัจจุบันมีความสำคัญต่อ สังคม ในการทำหน้าที่เป็นเสมือนสถาบันที่ให้บริการทาง ศิลปะแก่สังคมเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ

นอกจากนี้ยังเป็นสถาบันที่มีความหลากหลายใน การรองรับความต้องการจากบุคคลหลายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็น

ผู้ชม ศิลปิน ตลอดจนนักเรียน นักศึกษา พิพิธภัณฑ์ศิลปะ นั้นเป็นสถาบันที่อยู่ภายใต้นโยบาย การให้การศึกษา ทั้ง การสะสมรวบรวมงาน และการจัดแสดงนิทรรศการเพื่อ การเรียนรู้ ซึ่งตอบรับกับสังคมที่มีความต้องการทางด้าน ศิลปะเพิ่มขึ้นทุกวัน

แนวคิดที่เกี่ยวข้องทางพิพิธภัณฑ์ศึกษา

Professor E. Hooper-Greenhill นักวิชาการพิพิธภัณฑ์* ได้ให้ความหมายและกล่าวถึงขอบเขตของพิพิธภัณฑ์เพื่อ การศึกษาว่า

- (1) เป็นสถาบันที่ให้ความรู้โดยตัวของพิพิธภัณฑ์เอง
- (2) มีการให้คำนิยามวัตถุประสงค์ในการให้ความรู้ จากการวางแผนการจัดรายการ/กิจกรรม และ การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ซึ่งได้แก่ การรวบรวมผลงาน การวางแผนการจัดการและการดำเนินการจัดนิทรรศการ และการ จัดกิจกรรมพิเศษและการจัดการเรียนรู้ทั้งในและนอก ห้องเรียน

นอกจากนั้น พิพิธภัณฑ์ศึกษาต้องประกอบด้วย นโยบาย/วัตถุประสงค์ทางการศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วย

- (1) จุดมุ่งหมายของพิพิธภัณฑ์
- (2) ลักษณะและรูปแบบของการสะสม/รวบรวม ผลงาน
- (3) ลักษณะและความสามารถของกลุ่มผู้เข้าชม
- (4) กรอบแนวคิดทางการศึกษา
- (5) ทรัพยากร
- (6) การพัฒนาเจ้าหน้าที่/คณะทำงาน

การเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ศึกษานั้น ได้เน้นที่การ เรียนรู้จากวัตถุเป็นหลักใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนา ความรู้ที่ได้รับทางประสาทสัมผัสและส่งต่อไปที่การ ประมวลความรู้ในแบบต่างๆ ซึ่งมีความสำคัญมากกว่า ผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นจากการรับรู้นั้น การพัฒนากระบวนการ รับรู้ทางประสาทสัมผัสดังกล่าวจึงประกอบไปด้วย การ สะท้อนกลับของการรับรู้ และการวินิจฉัยข้อมูลนั้นๆ ซึ่ง จะนำไปสู่พฤติกรรมหรือกิจกรรมที่เหมาะสมของ พิพิธภัณฑ์ การตั้งคำถามหรือตั้งสมมติฐานของการรับรู้แต่

* Professor E. Hooper-Greenhill, Head of Department of Museum Studies, Faculty of Arts, University of Leicester, England.

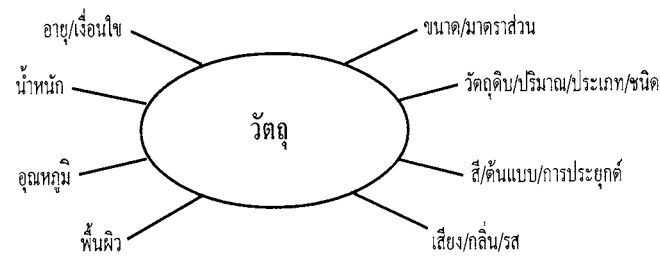
ละครึ่งจึงถือเป็นส่วนสำคัญที่จะนำไปสู่การขยายความรู้ในส่วนต่างๆ ของวัตถุเหล่านั้น

การตอบรับของสิ่งเร้าของวัตถุที่เกิดขึ้นกับผู้ชมจะเป็นสิ่งที่ส่งผลให้เกิดกิจกรรมในทางปฏิบัติ การแปรผลข้อมูลจากภาพเขียนที่จัดแสดง จะนำไปสู่ความรู้ทางศิลปะ อาทิ เช่น เทคนิคการวาด/การระบาย เป็นต้น ซึ่งงานที่จัดแสดงในแต่ละครั้งหรือแต่ละชิ้นงานนั้นอาจมีความน่าสนใจและกระตุ้นให้เกิดความน่าสนใจที่มากขึ้นแตกต่างกันไป แต่สิ่งที่ได้รับจากการรับรู้โดยตรงนั้นย่อมมีผลและให้ความรู้ได้มากกว่าความรู้ที่มีอยู่ในหนังสือแต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้น

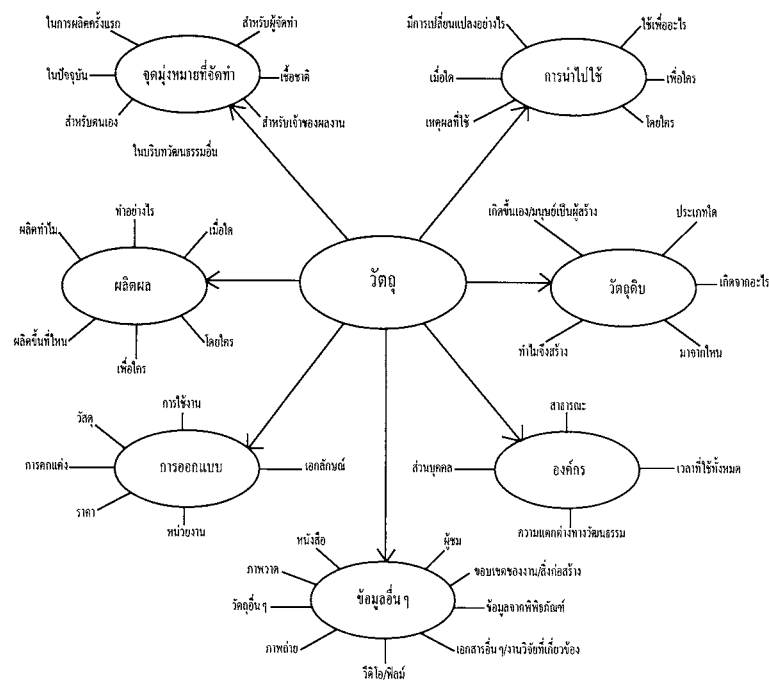
กระบวนการเรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์ จึงเป็นสิ่งที่นำไปสู่การกำหนดบทบาทและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ได้ และเป็นสิ่งที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติได้ อีกทั้งเป็นการเปิดโลกทัศน์และเป็นกระบวนการสังเคราะห์ข้อมูลจากบริบทแวดล้อมให้เกิดความเชี่ยวชาญมากยิ่งขึ้น

แผนภูมิต่อไปนี้นี้จะแสดงให้เห็นถึงวิธีการเรียนรู้จากวัตถุที่จะเชื่อมโยงไปสู่ความรู้ในด้านอื่นๆ ซึ่งจะสามารถนำไปใช้ในแนวทางที่เป็นประโยชน์ได้

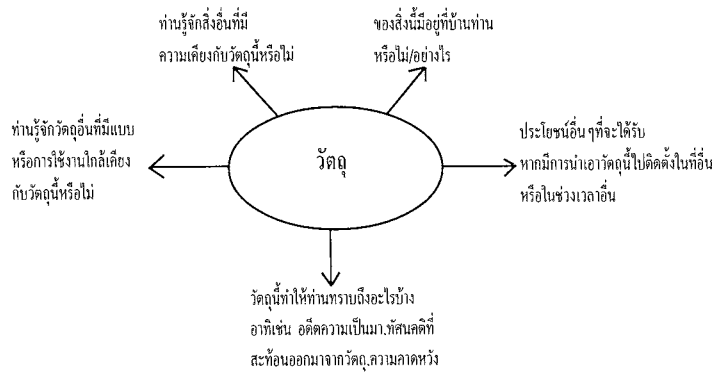
1. แผนภูมิแสดงถึงการสำรวจการรับรู้จากความหมายที่เกี่ยวข้องในวัตถุ 1 ชิ้น

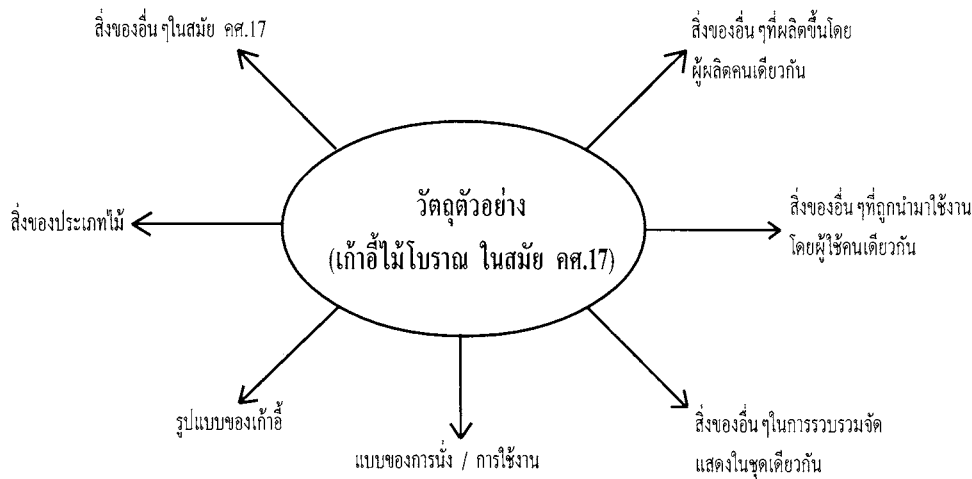
2. แผนภูมิแสดงการพิจารณาและวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นที่สองของวัตถุที่จัดแสดง

3. แผนภูมิแสดงการสังเคราะห์ความรู้จากการวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบ

4. แผนภูมิแสดงให้เห็นถึงการจำแนกความรู้หลายมิติจากวัตถุที่จัดแสดง

การจำแนกวิธีการในการรับรู้ข้อมูลจากวัตถุที่จัดแสดงตามลำดับขั้นดังกล่าว ได้แสดงถึงรายละเอียดที่เราสามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในสาขาอื่นได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่า กระบวนการดังกล่าวได้เน้นที่วัตถุเป็นศูนย์กลางในการกระจายความรู้ออกไปสู่ด้านต่างๆ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเพลิดเพลินในการเข้าชมงานหรือวัตถุทางศิลปะที่จัดแสดงในที่ต่างๆ ได้

แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ศิลปะในประเทศไทย

ในประเทศไทยมีหอศิลปะเกิดขึ้นเป็นเวลาเกือบ 35 ปีมาแล้ว โดยสถานที่แรกนั้น ใช้อาคารเก่าของกระทรวงคมนาคมตั้งอยู่ตรงข้ามอนุสาวรีย์ท้าวสุทนต์ โดยด้านหน้าเปิดเป็นหอศิลปะ และด้านหลังของอาคารเดียวกันใช้เป็น

โรงเรียนศิลปศึกษา ซึ่งเป็นโรงเรียนเตรียมมหาวิทยาลัยศิลปากร อยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร หอศิลปะแห่งนี้เกิดจากการเรียกร้องของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เพื่อให้มีสถานที่จัดแสดงผลงานศิลปะร่วมสมัยอย่างถาวร สถานที่นี้จึงใช้เป็นที่จัดแสดงผลงานศิลปกรรมแห่งชาติสืบเนื่องกันมา นอกจากนี้ยังได้แสดงผลงานศิลปะไทยร่วมสมัย ซึ่งเป็นผลงานจากศิลปินไทยทั้งหมด ซึ่งต่อมา อาคารแห่งนี้ก็ถูกรื้อถอนเพื่อสร้างเป็นโรงละครแห่งชาติที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน และไม่ปรากฏว่ามีห้องแสดงนิทรรศการหรือหอศิลปะเหลืออยู่อีก และต่อมากรมศิลปากรได้มีโครงการจัดตั้ง พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ ถนนเจ้าฟ้า หรือหอศิลป์แห่งชาติขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง โดยกรมธนารักษ์ได้มอบอาคารโรงกษาปณ์เก่าเฉพาะอาคารส่วนหน้า ให้ปรับปรุงใช้เป็นอาคารหอศิลปะ เพื่อเป็นสถาบันรวบรวม

สงวนรักษาศิลปะ จัดแสดงศิลปะเผยแพร่ความรู้ และเป็น ศูนย์ส่งเสริมศิลปะแห่งชาติด้วย โดยทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2520 แต่การดำเนินงานของหอศิลป์แห่งชาติ ในการที่จะให้บรรลุตามวัตถุประสงค์การจัดตั้งและตาม หน้าที่ ปรชญาของพิพิธภัณฑศิลป์นั้น ยังไม่สามารถทำ หน้าที่ให้สมบูรณ์ได้ เนื่องจากระบบการบริหารงานนโยบาย การดำเนินงาน การสนับสนุนและให้ความสำคัญจากทาง รัฐบาล ตลอดจนผู้บริหารและบุคลากรที่เข้ามาทำหน้าที่ใน หอศิลป์แห่งชาติยังไม่เอื้ออำนวยและประสานสอดคล้อง ให้พิพิธภัณฑศิลป์ หรือหอศิลป์แห่งชาติของไทยดำเนิน ไปด้วยดีได้

ในปัจจุบันสังคมมีความตื่นตัวและเห็นความสำคัญ ของงานศิลปะ จึงเกิดหอศิลป์ของสถาบันการศึกษาที่มีการ เรียนการสอนทางศิลปะและหอศิลป์เอกชน ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อ จัดแสดงงานศิลปะหรือดำเนินงานทางศิลปะในเชิงพาณิชย์ ได้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่ที่มีมาตรฐานสมบูรณ์แบบ นั้น คือ หอศิลป์ พีระศรี ซึ่งเปิดขึ้นเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2517 และได้จัดแสดงงานศิลปะร่วมสมัยของทั้งไทยและ ต่างประเทศ จัดดนตรีและศิลปะการแสดง กิจกรรมทาง วิชาการ ฯลฯ ประชาชนที่มีความสนใจศิลปะร่วมสมัย ก็ได้ มีโอกาสชมและศึกษาอย่างกว้างขวาง แต่หอศิลป์พีระศรี เปิดดำเนินการได้ไม่นานก็ประสบปัญหาในการดำเนินงาน ในเรื่องทุนและงบประมาณเนื่องจากผู้ก่อตั้งและเป็น ประธานได้ถึงแก่กรรม หอศิลป์พีระศรีจึงได้ปิดกิจการ ลงเมื่อปลายปี 2533 หลังจากนั้นการจัดตั้งหอศิลป์ที่เป็น ระบบเช่นนี้ของเอกชนยังไม่ปรากฏให้เห็นอีกเท่าไรนัก โดยส่วนใหญ่หอศิลป์และแกลลอรี่ต่างๆที่เกิดขึ้นเป็นเพียง การเปิดแสดงนิทรรศการหมุนเวียนเท่านั้น และส่วนใหญ่ เน้นหนักไปในเชิงพาณิชย์ แต่ก็มีหอศิลป์เอกชนบางส่วนมี ความพยายามในการดำเนินกิจกรรมทางศิลปะที่ต่อเนื่อง และเป็นระบบมากขึ้น เช่น อะแบ้าท์สตูดิโอ และโปรเจค 304 เป็นต้น

ซึ่งจากภาพรวมของความเคลื่อนไหวที่ผ่านมาของ พิพิธภัณฑศิลป์และหอศิลป์ในช่วงหลังนี้ บทบาทของพิพิธ ภัณฑศิลป์และหอศิลป์ ในท่ามกลางปัจจัยของความ เปลี่ยนแปลงหลายๆ อย่างในโลกปัจจุบัน รูปแบบของงาน ศิลปะที่เปิดกว้างจนไร้ขอบเขต การคัดเลือกงานศิลปะที่ ภัณฑารักษ์ต้องติดตามแนวโน้ม และกระแสการเปลี่ยนแปลงในสังคม ยุคข้อมูลข่าวสาร อิทธิพลของสิ่งต่างๆ ที่มี

ต่องานศิลปะ การสนับสนุนศิลปะของภาครัฐ พิพิธภัณฑ ศิลป์และหอศิลป์ในปัจจุบัน จึงเป็นปัจจัยพื้นฐานในโลก ทุนนิยมในเมืองใหญ่ๆ ที่จะขาดไม่ได้ สิ่งต่างๆ ดังกล่าวจะ นำไปสู่การกำหนดบทบาทและทิศทางของพิพิธภัณฑ ศิลป์และหอศิลป์ว่า ควรจะดำเนินไปอย่างไรเพื่อให้สอด คล้องกับสภาพสังคมและทำหน้าที่ของพิพิธภัณฑศิลป์ และหอศิลป์ได้อย่างเหมาะสมและสร้างความคุ้นเคยแก่ ผู้ชมทางด้านศิลปะได้มากขึ้น

ปัญหาของพิพิธภัณฑศิลป์และหอศิลป์ในประเทศไทย สามารถจำแนกออกได้ดังนี้

(1) ด้านหลักการ พิพิธภัณฑศิลป์ในปัจจุบันขาด ความรู้ความเข้าใจในด้านหลักการพิพิธภัณฑศิลป์ ทำให้ไม่มี หลักการที่ชัดเจนและไม่มีความชัดเจนในการดำเนินงาน ขาด แคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทางด้านพิพิธภัณฑ ศิลป์ที่จะดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ อีกทั้งหลักการ ของพิพิธภัณฑศิลป์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน ไม่สอดคล้องกับ วิถีความเป็นอยู่ และสัมพันธ์กับชุมชนที่แวดล้อม ยังเป็น หลักการเดิมที่พิพิธภัณฑศิลป์เป็นเสมือนที่รวมของเก่าไม่มีชีวิต ซึ่งไม่สอดคล้องกับรูปแบบของงานศิลปะในปัจจุบัน ซึ่งมี ลักษณะเฉพาะมากขึ้น ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งคือการ ขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินการงานพิพิธภัณฑ ศิลป์ ทำให้ขาดการพัฒนาเป็นพิพิธภัณฑศิลป์ที่สมบูรณ์

(2) ด้านนโยบายทางการศึกษา พิพิธภัณฑศิลป์ขาด การวางแผนและกำหนดนโยบายทางการศึกษาที่ชัดเจน และไม่ได้มีนโยบายมาปฏิบัติจริง เนื่องจากผู้บริหารไม่มี ความรู้ และไม่เข้าใจนโยบายทางด้านนั้นนอกจากนั้นยังขาด การส่งเสริม และสนับสนุนทางด้านนโยบายจากรัฐบาล ขาดการประสานงานกันระหว่างหน่วยงาน อีกทั้งนโยบาย การจัดกิจกรรมส่วนใหญ่ มักเป็นการอบรมศิลปะ ซึ่งเป็น การปฏิบัติมากกว่าที่จะเป็นการสอนให้ชื่นชมความงาม นอกจากนั้นยังขาดการให้ความรู้แก่บุคลากรในการเข้าถึง นโยบายของพิพิธภัณฑศิลป์ อีกทั้งบุคลากรขาดแรงจูงใจในการ ทำงาน ทำให้ความต้องการของผู้เข้าชมและผู้ปฏิบัติงาน ไม่ ตรงกัน จึงไม่เกิดความเข้าใจ และการเรียนรู้ที่ถูกต้องใน การจัดการให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม

(3) ด้านแผนปฏิบัติการ พิพิธภัณฑศิลป์ขาดการ วางแผนเชิงกลยุทธ์ตามหลักการสากล ยังไม่ดำเนินตรง ตามนโยบายที่กำหนด ขาดความชัดเจนและเป็นรูปธรรม ขาดงบประมาณในการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงาน และ

ขาดแผนปฏิบัติการในเชิงสร้างสรรค์ เป็นการแสดงผลงานมากกว่าจะเป็นการจัดเพื่อให้ความรู้แก่ผู้ชม นอกจากนั้น การดำเนินงานจัดแสดงศิลปะ มีความเฉพาะตัว เฉพาะกลุ่ม มากเกินไป นอกจากนั้น แผนปฏิบัติการในปัจจุบันไม่มีการเผยแพร่สู่สาธารณชน ทำให้ไม่ทราบถึงการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ว่ามีอะไรบ้าง และการขาดแคลนผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการบริหารจัดการด้านศิลปะ ที่จะทำให้สามารถดำเนินตามแผนงานที่วางไว้ได้

แนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาการเรียนรู้อาสาสมัครจากพิพิธภัณฑ์ศิลปะหรือหอศิลป์ในประเทศไทย จึงควรที่จะต้องมีการดำเนินการที่เป็นระบบในส่วนงาน สถาบัน องค์กร และทางด้านบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งจำแนกออกได้ดังนี้

1. ควรมีการระดมความคิดเพื่อการสร้างกรอบนโยบายใหม่ที่เป็นแนวทางหลัก และควรมีนโยบายทางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ศิลปะที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในแนวทางปฏิบัติที่ตรงกัน ระหว่างเรื่องของศิลปะ และนักวิชาการ วิชาชีพด้านศิลปะ จะทำให้งานด้านพิพิธภัณฑ์ดำเนินไปได้ตรงทิศทางมากขึ้น

2. ควรแบ่งประเภทของงานศิลปะที่นำมาจัดแสดง และให้ความรู้อย่างชัดเจน มีการจัดกิจกรรมที่แตกต่างไปจากการจัดแสดงโดยทั่วไป หรือการอภิปราย และเพิ่มการประชาสัมพันธ์และสร้างแรงจูงใจในการมาเข้าชมงานศิลปะในพิพิธภัณฑ์

3. นโยบายทางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ ควรมีการจัดวางรูปแบบ มีการวางระบบงาน และมีการติดตามดูแลที่ถูกต้อง โดยผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ที่ครอบคลุมทั้งด้าน ประวัติศาสตร์ศิลปะ และในด้านการบริหาร

4. พิพิธภัณฑ์ศิลปะควรประสานงานกับทางโรงเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิทางศิลปะ และศิลปิน ให้มีการพานักเรียนเข้ามาชมงานศิลปะ พร้อมทั้งอธิบายให้ความรู้

5. ควรจัดให้ความรู้ทางผลงาน ให้เห็นแนวความคิด และคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ให้มากขึ้น โดยมีผู้เชี่ยวชาญ ให้ความรู้ทางสุนทรียศาสตร์และการชื่นชมงานศิลปะ และชี้แนะทางการนำเอาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

6. ควรมีการเผยแพร่ผลงานศิลปะผ่านทางสื่อการประชาสัมพันธ์รูปแบบต่างๆ มีการนำเอาเทคโนโลยีมาช่วยในการนำเสนองานศิลปะเพื่อให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลปะ และแสดงให้เห็นที่มาที่ไปของงานศิลปะที่

นำมาเสนอในแต่ละครั้ง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการซึมซับในคุณค่าทางศิลปะมากขึ้น

7. ควรปรับปรุงโครงสร้างในระดับนโยบายและดำเนินการ และมีการพัฒนาการให้ความรู้ทางด้านนี้ให้มากขึ้น และควรทำให้ศิลปะเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง และพัฒนาศาสตร์อื่นๆ ได้ และนำเอาไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

8. ควรจัดทำเอกสารและมีผู้นำชม โดยมีการนำเอาเทคโนโลยีใหม่ๆ มาช่วยในการนำเสนอ นอกจากนั้นควรเพิ่มเติมและสอดแทรกความรู้ทางด้านสหวิทยาการไปในทุกส่วนที่จัดแสดง

9. พิพิธภัณฑ์ศิลปะและหอศิลป์ควรก้าวทันโลก และความเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ไม่ลืมมิติภูมิปัญญาของท้องถิ่น และมีการประสานกับทางโรงเรียนในการปลูกฝังทัศนคติที่ดีทางศิลปะให้กับเด็กๆ และผู้ชม

10. พิพิธภัณฑ์ศิลปะควรชี้ให้เห็นคุณค่าของศิลปะว่า สามารถช่วยพัฒนาสังคมและคนในสังคมได้ หากนำมาใช้อย่างถูกต้องและมีความสอดคล้องกับวิถีสังคม และควรจัดกิจกรรมให้มีความน่าสนใจและดึงดูดใจผู้เข้าชม โดยการให้ภาพเรื่องราวและปรับข้อมูลให้เข้าใจง่ายขึ้น อีกทั้งควรเพิ่มเติมและสอดแทรกความรู้ทางด้านนี้เข้าไปในทุกส่วนที่จัดแสดง

บทสรุป

จากปัญหาที่พบของพิพิธภัณฑ์ศิลปะในประเทศไทย และแนวทางในการพัฒนาดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การที่จะปรับปรุงให้พิพิธภัณฑ์ศิลปะและหอศิลป์ในประเทศไทยได้เป็นสถาบันหรือสถานที่ที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้สหวิทยาการ หรือเกิดองค์ความรู้ที่ผสมผสานศาสตร์ในสาขาต่างๆ ได้นั้น จำเป็นที่จะต้องอาศัยปัจจัยและความร่วมมือในหลายด้าน ตั้งแต่องค์กรในระดับนโยบายหลัก รัฐบาล จนถึงในระดับผู้ปฏิบัติงานในพิพิธภัณฑ์ และผู้เกี่ยวข้องในส่วนอื่นๆ เช่น ครู นักวิชาการศิลปะ ศิลปิน ซึ่งจะต้องประสานความรู้ความเข้าใจและให้ความสำคัญและความร่วมมือในการดำเนินการด้านต่างๆ ของพิพิธภัณฑ์ศิลปะ ให้เป็นสถาบันที่จะได้ทำให้ผู้เข้าชมงานศิลปะ ได้มีความรู้ความเข้าใจในศิลปะได้มากขึ้น เพราะศิลปะซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตคนเราอย่างแยกไม่ออกนั้น สามารถที่จะสร้างเสริมให้คนเกิดความเจริญงอกงามทางด้านความรู้

ด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ช่วยให้ชีวิตมีความสมบูรณ์ขึ้น ทั้งยังช่วยให้สามารถแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิด และความสนใจต่างๆ ก่อให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความมั่นใจในตนเอง มีความพยายามมานะอดทน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง ทั้งนี้เนื่องจากการเรียนรู้แบบสหวิทยาการเป็นกระบวนการศึกษาที่ครอบคลุมถึงศาสตร์แขนงต่างๆ ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เป็นการเรียนรู้ที่แสดงให้เห็นตั้งแต่ความรู้ดั้งเดิมจนถึงการปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยกับยุคปัจจุบัน ความหลากหลายเหล่านี้ ยังเชื่อมโยงไปสู่กลไกและความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ซึ่งในที่สุดแล้วจะส่งผลสะท้อนในวงกว้างต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

- จิรา จงกล. พิพิธภัณฑสถานวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 279 น.2532.
- คารา ทีปะปาล. การศึกษากับการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พิมพ์, 2538.
- ตรีคิด อินทรขันธ์. หอศิลป์ในฝัน. วารสารศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ 16 ฉบับที่ 1, กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์เนชั่นพริ้นติ้ง เซนเตอร์ จำกัด, น. 80-88, 2537.
- นิคม มุสิกคามะ. คู่มือ : การปฏิบัติงานของภัณฑารักษ์พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 160 น.2536.
- ภิญโญ สาร. หลักการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ครูสภา, 2521.
- สุลักษณ์ ศรีบุรี. คุณค่าของศิลปะในทัศนะของบุคคลต่างๆ. วารสารครุศาสตร์, ปีที่ 22 ฉบับที่ 1, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, น.51-63, 2536.

Eilean Hooper-Greenhill. (1991). **Museums and Gallery Education**. Great Britain: Leicester University TJ Press Ltd., pp.87-131.

Eilean Hooper-Greenhill. (1994). **The Educational Role of Museum**. Great Britain: TJ Press Ltd., pp.229-243.

Gary Edson and David Dean. (1994). **The Handbook for Museums**. Great Britain: Butler & Tanner, 302p.

Hendon.William Scott, (1979). **Analyzing an Art museum**. United States of America: Praeger Publishers, 263p.

J. Ulbricht. (1998). "Interdisciplinary Art Education Reconsidered." **Art Education**. Volume 51 No.4. pp13-17.

Nancy Berry and Susan Mayer, (1989). **Museum Education History, Theory, and Practice**. United States of America: The National Art Education Association, 257p.

Thimothy Ambrose and Crispin Paine. (1994). **Museums Basics**. Great Britain: Butler & Tanner, 319p.

อาจารย์ศิริวัฒน์ แสนเสริม สำเร็จการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตและครุศาสตรบัณฑิต สาขาศิลปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาการออกแบบนิเทศศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ มีผลงานทางวิชาการประเภทบทความ ได้แก่ วัตถุประสงค์ (กระบวนทัศน์) ในพิพิธภัณฑสถานกับการนำเสนอ และเก็บตักงาน IdN Fresh Conference 2002 ขอบข่ายงานที่สนใจ: ภูมิปัญญาไทยในการออกแบบ มิติทางวัฒนธรรมของการออกแบบ การวิเคราะห์กระบวนการออกแบบ ศิลปะกับชุมชน การพัฒนาหลักสูตรทางศิลปะ การประเมินผลในทางศิลปะ และการออกแบบ ศิลปศึกษาทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ พิพิธภัณฑสถานศิลปะและหอศิลป์ในบริบทต่างๆ